

Olvasólecke

Szerző: dr. Hettinger Sándor

Angol szakfordítás gyakorlat I.

ASZFG1/SZ

2. lecke

**Általános fordítástechnikai
tanácsok**

dr. Hettinger
Sándor

Időtartam
30-40
perc

Mottó:

“The translator, like the witness called to trial, should be compelled to raise his hand and swear to tell the truth and nothing but the truth.” *Henry Wadsworth Longfellow*

ÁTTEKINTÉS

1. Fordítástechnikai alapfogalmak – Lehet-e tanítani a jogi szakfordítást?
2. Jogi nyelvi közvetítés – Mik azok az átváltási műveletek?
3. Térjünk a tárgyra: gyakorlati példák az átváltási műveletekre
4. Önellenőrzés
5. Irodalomjegyzék

1. FORDÍTÁSTECHNIKAI ALAFOGALMAK – LEHET-E TANÍTANI A JOGI SZAKFORDÍTÁST?

- Fordítás közben félig **tudatosan (#tudatos)**, félig **ösztönösen (#ösztön)** ún. fordítási műveleteket hajtunk végre a forrásnyelvi szöveg és a célnyelvi produktum között, úgy tűnhet, hogy összevissza ugrálva a két szöveg között. Meg sem fordul a fejünkben, hogy ezekből a műveletekből akár rendszert is alkothatnánk.
- A fordító, akárcsak a jogi fordító is, a leghétköznapibb egyszerű mondat lefordítása közben műveletek komplex sorát hajtja végre.
- Melyek ezek a műveletek?
 - a forrásnyelvi lexikait egységek felcserélése célnyelvi lexikai egységekkel → **# tudatos**
 - a mondat szerkezetének átváltoztatása → **# ösztön**
 - szórend szükségszerű megváltoztatása → **# ösztön, majd # tudatos**
 - forrásnyelvi mondat elemeinek kihagyása → **# ösztön**
 - **ÉS AKÁR**: célnyelvi mondat bővítése a forrásnyelviben nem létező elemekkel → **# tudatos**

Ezeket a műveleteket tipizálni lehet jogi fordítási szempontból is releváns átváltási műveletekkel.

2. JOGI NYELVI KÖZVETÍTÉS – MIK AZOK AZ ÁTVÁLTÁSI MŰVELETEK?

- A fordító dolgát megkönnyíti, ha a fordítás folyamatát technikai szempontból és értelmezni tudja, azaz, az ösztönösség síkjáról a tudatosítás felé mozdul el a jogi fordítás folyamata során.

ÖSZTÖNÖSSÉG → TUDATOSSÁG

- Ezt a kérdést VILÁGÍTSUK MEG egy gyakorlati példával már rögtön az elején

ANGOL FORRÁSMONDAT

It is a mistake to believe that migrant workers will remain in Europe as temporary guests.

Fordítás: Tévedés azt gondolni, hogy a bevándorlók ideiglenesen, alkalmi vendégként tartózkodnak az Unió területén.

Nézzük meg, hogy a fordító milyen műveleteket végzett el, amíg eljutott a célnyelvi mondatig.

- a) kihagyta az **it** névmást,
- b) az angol létige jelen idejét (**is**) a magyar létige jelen idejével helyettesítette, amely egyszám harmadik személyben nem jelenik meg a magyarban
- c) kihagyta az angol **a** határozatlan névelőt,
- d) az angol mistake főnevet a magyar tévedés főnévvel helyettesítette,
- e) az angol ige-főnév sorrendet a magyarban főnév-ige sorrendre változtatta,
- f) betoldotta a magyar mondatba a **hogy** kötőszót,
- g) betoldotta a magyar határozott **a** névelőt a **bevándorlók** elé,
- h) az angol **remain (marad)** igét a magyar jogi **tartózkodni** igével helyettesítette,
- i) az angol **in Europe** helyhatározót felcserélte **az Unió területén** kifejezéssel, betoldva még egy határozott névelőt az Unió szó elé
- j) kihagyta a többesszámot a **temporary guests** kifejezésben, és azt alkalmi vendégnek fordította egyszámban

- k) az angol **temporary (ideiglenes)** szót megtoldotta a magyar **alkalmi (occasional)** szóval,
- l) a **will** – egyszerű jövő igeidőt a magyarban jelen kijelentő módba ültette át, nem utal többé jövőre a fordítás.

Tehát, amikor ezt a viszonylag egyszerű mondatot a fordító lefordította, félig tudatosan és félig ösztönösen legalább **12** műveletet hajtott végre.

Mi következik ebből?

A fordító fordítás során kötve van a célnyelv lexikai és grammatikai szabályaihoz, választását számos tényező befolyásolja.

DE EZ MÉG NEM MINDEN!

A fenti mondatunk fordítása nem etalon, csaupán a jogi fordító adott szituatív választásának végterméke. Magyarán nem csak ez az egyetlen helyes megoldás!

Nézzünk meg egy pár ugyancsak helyes fordítást:

1. Tévedés azt gondolni, hogy a bevándorlók ideiglenesen, alkalmi vendégként tartózkodnak az Unió területén.
2. Tévedés azt gondolni, hogy a bevándorlók ideiglenesen, alkalmi vendégként tartózkodnak Európában.
3. Tévedés azt gondolni, hogy a bevándorlók ideiglenesen, alkalmi vendégként tartózkodnak Európa területén.
4. Tévedés azt gondolni, hogy a bevándorlók ideiglenesen, alkalmi vendégként tartózkodnak az Európai Unió területén.
5. Tévedés azt gondolni, hogy a bevándorlók ideiglenesen, alkalmi vendégként tartózkodnak az Európai Unióban.
6. Tévedés azt gondolni, hogy a bevándorlók ideiglenesen, alkalmi vendégként vannak jelen az Unió területén.
7. Tévedés azt gondolni, hogy a bevándorlók ideiglenesen, alkalmi vendégként léteznek az Unió területén.
8. Tévedés azt gondolni, hogy a bevándorlók alkalmi vendégként tartózkodnak az Unió területén.
9. Tévedés azt gondolni, hogy a bevándorlók ideiglenesen, vendégként tartózkodnak az Unió területén.
10. Tévedés azt gondolni, hogy a bevándorlók ideiglenes vendégként tartózkodnak az Unió területén.

Ezt még megtoldhatjuk a főmondat variációival is:

1. Hiba azt gondolni, ...
2. Nem helyes azt gondolni...
3. Nem kellene azt gondolni ...
4. Helytelen azt gondolni, ...
5. Nem volna szabad azt gondolni ...
6. Nem teszi jól, aki azt gondolja ... stb.

Ha a matematika nem téved, ez **legalább 60** helyes fordítási variációt eredményez a célnyelven.

Összegzés: ezek mind grammatikailag helyes mondatok, mindegyiken elvégeztük a magyar (finnugor) és az angol (indoeurópai) nyelv rendszerbeli különbségeiből fakadó átváltási műveleteket.

???? KÉRDÉS: Vajon teljesen a fordító szubjektív döntésének eredménye volt-e, hogy a fenti lehetőségek közül melyiket választotta? Nem teljesen.

Ne feledjük, hogy ez a mondat egy adott migrációs politikai SZÖVEGBŐL van kiragadva, a fenti lehetőségek csupán szövegen kívül lehetnek tökéletesen helyes megoldásai az angol mondatnak.

3. TÉRJÜNK A TÁRGYRA: GYAKORLATI PÉLDÁK AZ ÁTVÁLTÁSI MŰVELETEKRE

ALAPSZABÁLY: Sose feledjük, hogy a fordítás invariánsa az értelem. Ezt azt jelenti, hogy a *sense*-nek állandónak kell lenni. A *sense* (értelem) közel sem egyenlő a **meaning**-gel (jelentéssel).

Ennek megfelelően:

A) A **LEXIKAI** átváltási művelet típusai körében beszélhetünk az alábbiakról:

Jelentések szűkítése (differenciálás és konkretizálás): pl. do/make igék konkretizálása (fordítók ezt nem végeznék el, a fordítás nyelve szegényebb lenne) – jellemző irány IE (indoeurópai) nyelvről magyarra:

PÉLDA:

Member States may **make provisions** for more stringent criteria or add others. → A tagállamok **megállapíthatnak** az alábbiaknál szigorúbb követelményeket, vagy azokat kiegészítik egyéb követelményekkel.

Jelentések bővítése (generalizálás): jellemző irány: magyarról idegen (IE-indoeurópai) nyelvre:

PÉLDA:

Kína és Japán egyáltalán nem **siet** hatalmas dollártartalékait hirtelen és meggondolatlanul a piacra dobni. → China and Japan are not at all **keen** to suddenly or rashly throw their enormous dollar reserves onto the market.

Jelentések összevonása: Kezdést kifejező ige beolvasztása a főigébe; Jellemző irány: idegen nyelvről magyarra:

PÉLDA:

Improve anti-money laundering legislation and **begin to ensure** effective implementation. → Javítani kell a pénzmosás megakadályozását célzó jogszabályokat és **biztosítani** kell azok hatékony végrehajtását.

Jelentések felbontása: konkrét jelentésű ige felbomlása általános jelentésű igére és konkrét jelentésű főnévre; jellemző irány: magyarról idegen nyelvre

PÉLDA:

Ha fennállnak a **megtámadást** lehetővé tévő okok, kizárólag az érdekelt fél hivatkozhat azokra. → Where there are grounds for **avoiding the contract**, only the party affected may assert them.

Jelentések kihagyása: nyelvi utalások, szójátékok kihagyása; gyakran maradnak ki a fordításokból a célnyelvi olvasó számára nehezen érthető nyelvi utalások, a jogi nyelvben is előfordulhat ilyen eset; nincs jellemző irány, oda-vissza igaz

PÉLDA:

It contends that it is contrary to any criterion, **in law and in equity**, to impose on it a penalty equal to that adopted in, for example, the case of Nippon Steel, whose annual turnover is much higher than the appellant's. → Álláspontja szerint minden **jogi és méltányossági** szemponttal ellentétes, hogy a rá kiszabott szankció egyenlő például a

Nippon Steelt érintővel, amelynek az éves forgalma az övéénél jóval magasabb.

Note: a **law** a common law szerinti jogra utal, pl. a szerződsészegés miatti kártérítés esetére, míg az **equity** szó a Kancelláriabíróság által kialakított esetekre terjed ki, az ún. equitable relief esetkörére, ahová pl. a szerződés teljesítésének bíróság általi elrendelése tartozik.

Jelentések betoldása: a jogi nyelvi közvetítés során nagyon elterjedt módszer, amely a két jog rendszerbeli eltéréséből fakad. Ugyancsak nincs jellemző fordítási irány

PÉLDA:

Finally, as regards the conditions of a quasi-contract or promissory estoppel, the study notes that the promise in question must be clear and unambiguous, which does not apply in this case. → Végül egy kvázi szerződés vagy egy „promissory estoppel” (ráutaló magatartással rokonítható jogintézmény) feltételeivel kapcsolatban a tanulmány kimondja, hogy a szóban forgó ígéretnek világosnak és egyértelműnek kell lennie, amely a jelen ügyben nem áll fenn.

Jelentések áthelyezése: Ez az átváltási művelet nem szűkíti és nem bővíti, nem vonja össze és nem bontja fel a forrásnyelvi jelentést, hanem áthelyezi a mondat egy másik pontjára. Tipikus esete: áthelyezés a lexikai kollokációk különbségei miatt; jellemző fordítási irány: nincs – mindkét irányban megfigyelhető jelenség

PÉLDA:

A Bizottság kérésére a **bejelentő fél** eltávolította továbbá azt a kötelezettségvállalást, hogy felmond harmadik felekkel kötött két engedélyezési / terjesztési megállapodást. → *At the Commission's request, the party lodging the notification also removed the commitment to terminate two licensing/distribution agreements with third parties.*

Jelentések felcserélése: cselekvés felcserélése a cselekvés eredményével; jellemző fordítási irány nincs

PÉLDA:

The offender had not heard her victim coming. → *Az elkövető nem hallotta, hogy az áldozata a közelben van.*

Antonim fordítás: ellentéttel történő fordításnak is nevezhetjük, a jelentések felcserélésének szélsőséges esete. Jellemző fordítási irány itt sem releváns.

PÉLDA:

It should be **remembered** that manufacturers can terminate agreements with a two-year period of notice. → **Arról sem szabad megfeledkeznünk**, hogy a gyártók kétéves felmondási idővel bonthatnak szerződést.

Teljes átalakítás: a forrásnyelvi jelentést logikailag látszólag nem kapcsolódó célnyelvi jelentéssel cseréljük fel, az egymás mellé került fogalmakra az összeegyeztethetlenségi viszony jellemző. Jogi özetítés során a betoldás művelettel lehet feloldani ezt a feszültséget. Jellemző fordítási irány nincs.

PÉLDA:

Finally, as regards the conditions of a quasi-contract **or promissory estoppel**, the study notes that the promise in question must be clear and unambiguous, which does not apply in this case. → *Végül egy kvázi szerződés vagy **rátaló magatartás** feltételeivel kapcsolatban a tanulmány kimondja, hogy a szóban forgó ígéretnek világosnak és egyértelműnek kell lennie, amely a jelen ügyben nem áll fenn.*

Kompenzálás: a fordításban elkerülhetetlenek a veszteségek. A fordító, kihasználva a célnyelv nyújtotta lehetőségeket, frappánsabb, idiomatikusabb megfogalmazással él, kárpótolva ezzel az olvasót azért, hogy a szöveg más helyein kompromisszumos megoldásokkal kellett beérnie.

PÉLDA:

The Commission has been informed that certain Member States have refused to register holders of law degrees obtained in another Member State in the registers of **trainee lawyers**. → *A Bizottsághoz fordultak akkor is, amikor bizonyos tagállamok visszautasították a más tagállamban jogi diplomát szerzők regisztrálását az **ügyvédbojtári** nyilvántartásban.*

B) A **GRAMMATIKAI** átváltási műveletek típusai

Ne feledjük, hogy a grammatikai átváltási műveletekre általában a nyelvek grammatikai rendszerének különbségei miatt van szükség. Ezeket az átváltási műveleteket is főbb típusokba sorolhatjuk.

Grammatikai konkretizálódás és generalizálódás: hiányzó részek miatt van rá szükség, mivel az egyik nyelvben léteznek olyan nyelvtani elemek, amelyek a másokban nem. Ha arra a nyelvre fordítunk ahol „hiány” van adott nyelvtani elemből és a fordítás veszít a konkrétságából → generalizálással állunk szemben; ha viszont ez a hiány félreértésre adhat okot → konkretizálnunk kell. Példa: Tudatos konkretizálás; Jellemző

irány: idegen nyelvről magyarra, ahol a konkretizálás a mondathatárokon történik

PÉLDA:

Mr President, I am holding in my hand a letter from Vice-President Barrot dated 6 November, in which he assures me and four of my fellow Members that - and I quote - 'regarding the EU Roma strategy we can be sure that he will work closely with Commissioner Špidla to see that it meets the expectations of Roma non-governmental organisations'. → Kedves biztos úr, kezemben tartom Barrot alelnök úr november 6-án kelt levelét, amelyben négy parlamenti képviselőköllégámmal együtt arról biztosít, hogy - idézem - "az EU-s romastratégia kapcsán biztosak lehetünk abban, hogy Špidla biztos úrral szorosán együtt fog működni annak érdekében, hogy a stratégia megfeleljen a roma civil szervezetek elvárásainak"

A „he” angol névmást a magyarban konkretizálni kellett, mivel ugyan az angolban nyilvánvaló, hogy a „he” névmás a biztos urat jelöli, a magyarban viszont az „ő” névmás mellőzésének követelménye miatt ki kellett írni a biztos nevét még egyszer.

Grammatikai felbontás (szintemelés): két művelet létezik itt: A) egy forrásmondat több célmondatra bontása (nincs jellemző irány), valamint B) egy forrásmondat szintemelése, azaz, több mellékmondatra bontása, amelyekkel kibontjuk a forrásnyelvi bővített mondat értelmét (jellemző irány: idegen nyelvről magyarra).

PÉLDA: (A - felbontásra)

I must ask the attending representative of the Hungarian Presidency whether we can by any chance count on this, and I ask Mr Ciolos, EU Commissioner for Agriculture, what solution he envisages to food-related speculations. → Kérdezem a magyar elnökség itt jelenlévő képviselőjét, hogy esetleg számíthatunk-e erre. Kérdezem továbbá Ciolos urat az Európa Unió mezőgazdasági biztosát, hogy milyen megoldást lát az élelmiszerrel kapcsolatos spekulációkra.

PÉLDA: (B - szintemelésre)

Moreover, when the Commissioner's representative spoke on Euromed to the Committee on International Trade, of which I am honoured to be a member amongst other people here, he said - and I quote here directly - 'there is no question of implementing all the EU regulations'. → Mi több, amikor a biztos asszony képviselője az Euromedről beszélt a Nemzetközi Kereskedelmi Bizottságnak, amelynek más jelen lévő képviselők mellett és is tagja vagyok, azt mondta - és most idézem - "Itt nem arról van szó, hogy az összes uniós rendeletet bevezetjük".

ahelyett hogy a „...kérdéséről nincs szó” fordulatot alkalmaztuk volna (szintemelés nélkül), „**hogyo-s**” mellékmondattal emeltük az „of-os” bővítmény önálló tagmondat szintjére.

Grammatikai összevonás (lesüllyesztés): itt a mondategységeket süllyesztjük le a mondat szintje alá (kevesebb mondategységgel dolgozunk), jellemző fordítási irány: magyarról idegen nyelvre

PÉLDA:

I think the importance of **what he said was that we do not want the IASB to come and say 'an EU body or any other body'.** → *Úgy gondolom, hogy az általa **elmondottak** lényege az, hogy nem akarjuk azt, hogy az IASB jöjjön és azt mondja, hogy "EU-s szerv vagy bármilyen más szerv".*

4. ÖNELLENŐRZÉS

? Kérdések:

1. Hogyan különül el az ösztönösség és a tudatosság a jogi fordítás során?
2. Hogyan fordíthatók le az *It is a mistake to* jellegű mondatok magyarral?
3. Mik azok az átváltási műveletek?
4. Hogyan csoportosíthatjuk az átváltási műveleteket?
5. Melyek a lexikai (szószintű) átváltási műveletek főbb típusai?
6. Mit értünk a jelentések összevonása alatt?
7. Mit értünk antonim fordítás alatt?
8. Melyek a grammatikai (nyelvtani) átváltási műveletek főbb típusai?
9. Mit értünk szintemelés alatt?
10. Mit értünk lesüllyesztés alatt?

5. IRODALOMJEGYZÉK

- Rupert Haigh: *Legal English*, Routledge, London and New York, 2015.
- Mirosláv Bázlik – Patrik Ambrus: *The Grammatical System of Legal English*, Complex Kiadó, Budapest 2010.
- Bryan A. Gamer: *Legal Writing in Plain English*, University of Chicago Press, Chicago 2013.

- Rawdon Wyatt: Check Your English Vocabulary for Law, A&C Black, 2006.
- Le Cheng – King Kui Sin – Anne Wagner (eds.): The Ashgate Handbook of Legal Translation, Routledge, 2014.
- Deborah Cao: Translating Law, Multilingual Matters, 2007.
- Michael John Davies: The Legal English Grammar Guide, kiadótól független kiadás, 2020.
- Bart István – Klaudy Kinga – Judy Szöllősy: Angol fordítóiskola, Corvina Kiadó, 2014.
- Bart István – Klaudy Kinga: EU fordítóiskola, Corvina Kiadó, 2014
- Klaudy Kinga: Angol-magyar fordítástechnika, Nemzeti Tankönyvkiadó, 2000.

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával. A tananyag elkészítését az EFOP-3.6.2-16-2017-00007 azonosító számú, *Az intelligens, fenntartható és inkluzív társadalom fejlesztésének aspektusai: társadalmi, technológiai, innovációs hálózatok a foglalkoztatásban és a digitális gazdaságban* című projekt támogatta. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap és Magyarország költségvetése társfinanszírozásában valósul meg.

This teaching material has been made at the University of Szeged, and supported by the European Union by the project Nr. EFOP-3.6.2-16-2017-00007, titled *Aspects on the Development of Intelligent, Sustainable and Inclusive Society: Social, Technological, Innovation Networks in Employment and Digital Economy*. The project has been supported by the European Union, co-financed by the European Social Fund and the budget of Hungary.

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE